

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز جهانی علوم اسلامی مدرسۀ عالیته نام نیمی

مدرسۀ عالی امام خمینی (ره)

پایان نامه کارشناسی ارشد

علوم قرآن و حدیث

عنوان:

سیمای صحابه در قرآن

استاد راهنما:

حجۀ الاسلام و المسلمین آقای دکتر علی نصیری

استاد مشاور:

حجۀ الاسلام و المسلمین آقای دکتر محمد حسن زمانی

دانش پژوه:

رضا عباس خان (هندی)

سال ۱۳۸۴

مرکز جهانی علوم اسلامی مسئول عقائدی

که نویسنده در این پایان‌نامه اظهار کرده

است، نمی‌باشد.

استفاده از این اثر با ذکر منبع بلامانع است.

تقدیم:

به محضر مبارک حضرت ختمی مرتبت؛ رحمه للعالمین،
احمد مجتبی، محمد مصطفی، و هم چنین بضعة الرسول،
سیده نساء العالمین، صدیقه کبری، حضرت فاطمه زهراء و
همسر گرامی آن بانوی بزرگ، یعسوب الدین، امام
الموحدین، حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه
السلام و یازده فرزندان ایشان (که وجود عالم به برکت آنها
است) و اصحاب صالح پیامبر اسلام که از بذل جان و مال و
اولاد در راه حق و اسلام دریغ نکرده‌اند.

سپاس و تشکر:

من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق

با سپاس و تشکر از همه کسانی که در نوشتن این پایان نامه به نوعی کمک کرده‌اند.

خصوصاً اساتید محترم بالخصوص حجة الاسلام و المسلمین دکتر علی نصیری (زیده عزه) که در تمام مراحل این نوشتار راهنمای من بوده‌اند.

و هم چنین با تشکر و قدردانی از استاد محترم حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد حسن زمانی (زیده عزه) که همیشه از رهنمودهای اصلاحی و تکمیلی شان بهره برده‌ام.

و هم چنین از زحمات مدیر محترم مدرسه عالی مبارکه امام خمینی(ره) حجة الاسلام والمسلمین آقای سجاد هاشمیان (زیدعزه) کمال تشکر را دارم.

أجرهم الله انشاء الله

چکیده مطالب

نوشته حاضر، محصول کوشش و تلاشی جهت بازشناسی سیمای صحابه با نگاهی اعتدالی به دور از افراط و تفریط است که برای شناخت صحیح از منابع و مصادر بسیاری که در دست بوده استفاده شده است.

این رساله دارای پنج فصل و نتیجه نهایی است.

فصل اول کلیات: در این فصل معنای لغوی صحابه و عدالت و مفهوم دقیق صحابه از نظر فریقین و واژه صحابه در قرآن و حدیث بیان شده است.

فصل دوم: صحابه از دیدگاه قرآن است، دارای دو بخش است، در بخش اول مجموعه آیاتی که علماء اهل سنت براساس آنها ادعای عدالت همه صحابه را کرده‌اند آمده است. در بخش دوم آیاتی که در مذمت برخی از صحابه آمده ذکر شده و سپس اسماء برخی از صحابه ذکر شده که عمل آنها خلاف حکم صریح قرآن بوده است.

فصل سوم: سیمای صحابه در روایات است که این فصل نیز دارای دو بخش است، در بخش اول: نخست روایاتی که در مدح صحابه آمده و از آنها علماء اهل سنت عدالت همه صحابه را استفاده می‌کنند این احادیث نقل و سپس مورد بررسی قرار گرفته، و نیز برخی از روایات از جهت سند و متن مورد ارزیابی قرار گرفته است، بخش دوم: روایاتی که در مذمت برخی از صحابه وارد شده مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل چهارم: اعمال و کردار صحابه از منظر تاریخ

فصل پنجم: دیدگاه تشیع راجع به صحابه، نخست نظریه امام علی و امام سجاد علیهما السلام درباره صحابه نقل شده و سپس نظریه برخی از علماء شیعه درباره صحابه آورده شده است.

در پایان خلاصه مطالب به صورت نتیجه نهایی ذکر شده است.

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱	سؤال‌های کلیدی
۲	فرضیه‌های تحقیق
۲	تاریخچه
۲	اهداف و ویژگی‌های این پژوهش
۳	تقسیم بحث

فصل اول: کلیات

۵	مفهوم عدالت:
۶	تعریف صحابه در لغت
۷	معنی و مفهوم صحابه در قرآن کریم:
۷	مصادیق متنوع مصاحبت در فرهنگ قرآن کریم:
۷	۱- مؤمن معاشر با مؤمن:
۷	۲- معاشرت و ملازمت مؤمن با کافر:
۸	۳- مصاحبت کافر همراه کافر:
۸	۴- مصاحبت پیامبر با قوم کافر:
۹	۵- مصاحبت میان فرزند و پدر به رغم اختلاف عقیده:
۹	۶- مصاحبت میان دو همسفر:
۹	۷- مصاحبت فرد فاسد با فرد فاسد:
۱۰	معنی و مفهوم صحابه در احادیث:
۱۲	تعریف صحابه در اصطلاح:
۱۴	ملاک‌ها برای صحابه

فصل دوم: صحابه در قرآن

- بخش اول: آیات مدح صحابه: ۱۷
- ۱- آیه شریه «کنتم خیر امه...»: ۱۷
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت آیه بر عدالت صحابه: ۱۸
- نقد استدلال به آیه (خیر امت) برای اثبات عدالت صحابه: ۱۸
- ۲- آیه شریفه (امت وسط): ۱۹
- شأن نزول (امت وسط): ۲۰
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره «امت وسط» بر عدالت صحابه ۲۱
- نقد استدلال به آیه (امت وسط) برای اثبات عدالت صحابه ۲۱
- ۳- آیه (والسابقون الاولون): ۲۲
- شأن نزول آیه (و السابقون و الاولون) ۲۲
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت آیه بر عدالت صحابه ۲۳
- نقد استدلال به آیه (و السابقون الاولون) برای اثبات عدالت ۲۳
- ۴- آیه شریفه (اتباع سبیل المؤمنین) ۲۵
- شأن نزول (اتباع سبیل المؤمنین) ۲۶
- چگونگی استدلال آیه (سبیل المؤمنین) برای عدالت صحابه ۲۶
- نقد استدلال به آیه (اتباع سبیل المؤمنین) برای اثبات عدالت صحابه ۲۷
- ۵- آیه (محمد رسول الله) ۲۷
- شأن نزول آیه «محمد رسول الله» ۲۸
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت آیه «محمد رسول الله» بر عدالت صحابه ۲۸
- نقد استدلال به آیه «محمد رسول الله» برای اثبات عدالت صحابه ۲۸
- ۶- آیه «بیعت رضوان» ۲۹
- شأن نزول آیه «بیعت رضوان» ۲۹
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره آیه «بیعت رضوان» برای اثبات عدالت صحابه ۲۹
- نقد استدلال به آیه «بیعت رضوان» برای اثبات عدالت صحابه ۲۹
- ۷- آیه «للفقراء» ۳۱
- شأن نزول آیه «للفقراء و المهاجرین» ۳۲

- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت آیه «للفقراء و المهاجرین» بر عدالت صحابه ۳۲
- نقد استدلال به آیه «للفقراء و المهاجرین» برای اثبات عدالت صحابه ۳۲
۸. آیه شریفه جهاد در راه خدا: ۳۳
- شأن نزول آیه جهاد در راه خدا ۳۳
- دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت آیه «جهاد در راه خدا» بر عدالت صحابه
- ۳۴ ۳۴
- نقد استدلال به آیه «جهاد در راه خدا» برای اثبات عدالت صحابه ۳۴
- بررسی کلی آیات شریفه: ۳۵
- بخش دوم: آیات مذمت برخی از صحابه ۳۸
- ۱- آیه (و ممن حولکم من الاعراب) ۳۸
- ۲- آیه (افمن کان مومنا) ۳۸
- ۳- آیه شریفه «ان جاء کم فاسق...» ۳۹
- شأن نزول آیه «ان جاء کم فاسق..» ۳۹
- ۴- آیه (و قالت الاعراب) ۴۲
- شأن نزول آیه «و قالت الاعراب» ۴۲
- ۵- آیه (و من الناس من یعبد الله علی حرف) ۴۲
- شأن نزول «و من الناس من یعبد الله علی حرف» ۴۳
- ۶- آیه «لئن لم ینته المنافقون» ۴۳
- شأن نزول آیه «لئن لم ینته المنافقون» ۴۴
- ۷- آیه (و اذ یقول المنافقون) ۴۴
- شأن نزول آیه «و اذ یقول المنافقون» ۴۴
- ۸- آیه (افک) ۴۵
- شأن نزول آیه «افک» ۴۵
- ۹- آیه (منهم من یستمع الیک) ۴۶
- شأن نزول آیه «منهم من یستمع الیک» ۴۶
- ۱۰- آیه (یحلفون بالله) ۴۷

۴۷.....	شأن نزول آیه «یحلفون بالله»
۴۷.....	۱۱- آیه (یا نساء النبى)
۴۸.....	۱۲- آیه (ان تتوبا)
۴۸.....	شأن نزول آیه «ان تتوبا»
۴۹.....	بررسی آیه «ان تتوبا»
۴۹.....	۱۳- آیه (اذن خیر)
۵۰.....	شأن نزول آیه (اذن خیر)
۵۰.....	بررسی آیه «اذن خیر»
۵۰.....	۱۴- آیه (یحذر المنافقون)
۵۰.....	شأن نزول آیه «یحذر المنافقون»
۵۱.....	۱۵- آیه (اثاقلتم الى الارض)
۵۱.....	شأن نزول آیه «اثاقلتم الى الارض»
۵۲.....	۱۶- آیه (ولا تنکحوا ازواجه)
۵۲.....	شأن نزول «ولا تنکحوا ازواجه»
۵۲.....	۱۷- آیه (فزادتهم رجسا الى رجسهم)
۵۳.....	بیان کلی آیات

فصل سوم: صحابه در احادیث

۶۰.....	بخش اول: احادیث مدح صحابه
۶۰.....	دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت حدیث «اصحابی کالنجوم...» بر عدالت صحابه
۶۱.....	نقد استدلال به حدیث «اصحابی کالنجوم» برای اثبات عدالت صحابه
۶۴.....	حدیثی (اهل بیتی کالنجوم)
۶۴.....	۲. حدیث (خیر الناس قرنی)
۶۵.....	دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت حدیث «خیر الناس قرنی» بر عدالت صحابه
۶۵.....	نقد استدلال به حدیث «خیر الناس قرنی»
۶۶.....	۳. حدیث (لا تسبوا اصحابی)
۶۷.....	دیدگاه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت حدیث «لاتسبوا اصحابی» برای عدالت صحابه

۶۷	نقد استدلال به حدیث «لاتسبوا اصحابی»
۶۸	۴. حدیث «انا امنه لاصحابی»
۶۹	نقد و بررسی حدیث ابی برده:
۷۰	۵. حدیث «الله الله فی اصحابی»
۷۱	نظریه صاحب نظران اهل سنت درباره دلالت حدیث «الله الله فی اصحابی» بر عدالت صحابه.....
۷۱	نقد استدلال به حدیث «الله الله فی اصحابی» برای اثبات عدالت صحابه:
۷۱	جمع‌بندی روایات مدح صحابه:
۷۳	بخش دوم: احادیث مذمت برخی از صحابه
۷۳	دروغگویی برخی از صحابه:
۷۳	۱. حدیث (من تعمد علی الکذب)
۷۴	بررسی:
۷۴	۲: جعل حدیث از سوی برخی از صحابه:
۷۵	بررسی:
۷۶	۳: انحراف برخی از صحابه پس از وفات پیامبر اسلام(ص):
۷۸	۴ - واقعه مسجد ضرار:
۷۸	۵: اصحابی که در نماز چشم چرانی می‌کردند:
۷۹	۶: عمل کردن برخی از اصحاب بر خلاف دستورات رسول خدا:
۸۰	۷- ارتداد برخی از صحابه:
۸۲	۸ - شخصیت غیر اخلاقی شماری از صحابه:
۸۲	معاویه:
۸۴	نتیجه‌گیری:
۸۶	بررسی:
۸۹	مغیره بن شعبه:
۹۰	مروان بن حکم:
۹۱	۹ - صحابی تبعیدی و ملعون در زمان پیامبر اسلام(ص):
۹۲	جمع‌بندی روایات مذمت:

فصل چهارم: صحابه در تاریخ

- ۱- گستاخی برخی از صحابه نسبت به پیامبر اسلام(ص): ۹۷
- ۲- موضوع نامه پیامبر اسلام(ص) و احتمالات وارده ۹۸
- ۱-۲- تعیین فرد یا افراد معینی برای خلافت ۹۹
- الف - خلافت ابوبکر..... ۹۹
- نقد و بررسی بررسی اقوال قائلین به خلافت ابوبکر..... ۱۰۰
- ب - خلافت امیرالمؤمنین علی(ع)..... ۱۰۱
- خلافت امیرالمؤمنین علی(ع) ۱۰۱
- حدیث انذر عشیره ۱۰۲
- حدیث منزلت: ۱۰۲
- حدیث ثقلین:..... ۱۰۲
- حدیث غدیر: ۱۰۳
- ۲-۲- تبیین خلاصه و اهم احکام دین ۱۰۳
- نقد و بررسی (تبیین خلاصه و اهم احکام) ۱۰۳
- مسئله خلافت بعد از حیات پیامبر اسلام (ص) ۱۰۵
- ۳- محروم کردن فاطمه الزهراء از ارث پیامبر اسلام(ص). ۱۰۷
- پاسخ به فخررازی..... ۱۰۹
- ۴ - فرار شماری از صحابه از جهاد ۱۱۱
- بررسی ۱۱۲
- ۵ - مخالفت برخی از صحابه بالضرع صریح در فتوی دادن ۱۱۳
- ۱-۶- عدم اجرای حدود الهی توسط خلیفه اول ۱۱۳
- ۲-۶- مخالفت عمر با متعه حج و ازدواج موقت ۱۱۳
- ۳-۵- مخالفت خلیفه دوم با افزایش مهر از مهراسنه ۱۱۶
- ۴-۵- جهل خلیفه به مسائل قرآن ۱۱۶
- ۵-۵- اجتناب شماری از صحابه از اجرای حدود الهی ۱۱۷
- ۶- ضرب و شتم و تبعید برخی از صحابه توسط عثمان ۱۱۸

- ۱۱۸ ۶-۱- ضرب و شتم عمار
- ۱۲۰ ۶-۲- تبعید ابوذر به ربذه
- ۱۲۱ ۶-۳- تبعید مالک اشتر و شماری از قاریان کوفه
- ۱۲۳ ۷- علت شورش علیه خلیفه
- ۱۲۳ ۷-۱: نصب افراد فاسد از طائفه بنی امیه بر مناصب اسلامی
- ۱۲۳ ۷-۱-۱: مروان بن حکم:
- ۱۲۴ ۸-۱-۲- ولید بن عقبه
- ۱۲۴ ۷-۱-۳- عبدالله بن ابی سرح
- ۱۲۵ ۷-۱-۴- نصب عبدالله بن عامر
- ۱۲۶ ۷-۱-۵- نصب سعید بن ابی عاص
- ۱۲۶ ۷-۱-۶- نصب یعلی بن امیه
- ۱۲۷ ۷-۲- اعتراضات برخی از صحابه نسبت به اقدامات عثمان
- ۱۲۷ ۷-۲-۱- فتوی عبدالله بن مسعود
- ۱۲۷ ۷-۲-۲- تحریک علیه خلیفه عبدالرحمن بن عوف
- ۱۲۸ ۷-۲-۳- اجتناب معاویه از یاری عثمان
- ۱۲۹ ۷-۲-۴- تحریکات طلحه
- ۱۲۹ ۷-۲-۵- فتوی تاریخی عایشه ام المؤمنین
- ۱۳۲ ۷-۲-۶- نامه مروان ابن حکم
- ۱۳۲ ۸- هشدار پیامبر اسلام(ص) به عایشه
- ۱۳۳ نمونه هایی از نصیحتهای شخصیت‌های برجسته به لشکریان جمل
- ۱۳۳ ۹- نصیحتها به لشکریان جمل
- ۱۳۳ ۹-۱- نصیحت ام سلمه
- ۱۳۴ ۹-۲- نصیحت سعد و مغیره
- ۱۳۵ ۹-۳- نصیحت جاریه بن قدامه
- ۱۳۷ ۹-۴- نصیحت زیدبن صوحان
- ۱۳۷ ۹-۵- نصیحت ابوالاسود دویلی

- ۱۰- پیمان شکنی صحابه ۱۳۸
- ۱۱- ندامت عایشه از جنگ ۱۳۸
- بررسی ۱۴۰
- ۱۲- معاویه در احادیث پیامبر اسلام(ص) و امام علی علیه السلام ۱۴۱
- ۱۳- شماری از کارهای ناروای معاویه ۱۴۴
- ۱۳-۱- عمروعاص و معاویه ۱۴۴
- ۱۳-۲- فرمان معاویه به کشتن مسلمانان مظلوم ۱۴۵
- ۱۳-۳- کشتن حجر بن عدی ۱۴۶
- ۱۳-۴- بستن آب بر لشکریان حضرت علی(ع) ۱۴۸
- ۱۳-۵- لعن بر علی(ع) ۱۴۸
- ۱۳-۶- کارهای خلاف دیگر ۱۴۹
- بررسی کلی ۱۴۹

فصل پنجم: صحابه از منظر روایات شیعه و از منظر شماری از صاحب نظران شیعی

- ۱- صحابه از نظر امام علی علیه السلام ۱۵۲
- ۲- صحابه از منظر صحیفه سجادیه ۱۵۳
- تابعان از منظر صحیفه سجادیه ۱۵۵
- ۳- اقسام صحابه از نگاه امام علی علیه السلام ۱۵۶
- ۳-۱- منافقان نفوذی ۱۵۷
- ۳-۲- صحابه غیر ضابط در نقل حدیث ۱۵۷
- ۳-۳- عدم احاطه شماری از صحابه به همه جوانب احادیث ۱۵۸
- ۳-۴- حافظان راست گفتار ۱۵۸
- ۴- شماری از صحابه صالح ۱۵۹
- ۵- دیدگاه شماری از صاحب نظران شیعه درباره صحابه ۱۶۳
- ۵-۱- دیدگاه نور الله شوشتری درباره صحابه ۱۶۳
- ۵-۲- دیدگاه علامه شرف الدین درباره صحابه ۱۶۴
- صحابه همگی عادل بودند! ۱۶۵

۱۶۶.....	۵-۳- دیدگاه سید محسن امین درباره صحابه
۱۶۶.....	۵-۴- دیدگاه سید محسن حجت درباره صحابه
۱۶۷.....	۵-۵- دیدگاه آیت الله مکارم شیرازی درباره صحابه
۱۶۸.....	۵-۶- دیدگاه علامه مرتضی عسکری درباره صحابه
۱۷۸.....	۵-۷- دیدگاه محمد تیجانی سماوی درباره صحابه
۱۷۰.....	۵-۸- دیدگاه آیت الله محمد اصف محسنی درباره صحابه
۱۷۹.....	۵-۹- دیدگاه جواد شری درباره صحابه
۱۷۹.....	بررسی
۱۸۱.....	نتیجه نهایی
۱۸۵.....	فهرست منابع

مقدمه

الحمد لله رب العالمين، و الصلوة و السلام على محمد اشرف الانبياء و المرسلين و على آله الطاهرين، و اصحابه المنتجبين الذين احسنوا الصحابة و ابلوا البلاء الحسن في نصره.

بی تردید وقتی بر تاریخ صدر اسلام نگاه انداخته می‌شود، اکثریت صحابه پروانه‌وار گرداگرد پیامبر اسلام در همه مراحل رسالت گشته و از جان و مال و اولاد برای ابلاغ دین هیچ دریغی نداشتند. اما این حقیقت نیز انکارناپذیر است که برخی از صحابه دچار لغزش‌هایی شده و اقوال و افعال پیامبر را به دلخواه خود تأویل کردند، حتی بعضی‌ها دست به جعل حدیث زدند، به همین خاطر از صدر اسلام بحث‌هایی درباره جایگاه صحابه وجود داشت، متأخرین نیز درباره صحابه کتابهای مستقل نوشته‌اند، متأسفانه نظریه شیعه در این باره به صورت صحیح در بین اهل سنت مطرح نشده و دیدگاه‌های غلطی را به شیعه نسبت داده‌اند، در این پژوهش سعی شده است، که این مطلب اثبات گردد که شیعه با صحابه هیچ دشمنی ندارند، بلکه اعتقاد دارند که صحابه به دو دسته‌اند.

یک دسته از صحابه مؤمنان صالحی بودند که آیات و روایاتی در مدح و ستایش آنها وارد شده است و شماری از آیات و روایات نیز ناظر به دسته‌ای دیگر از صحابه است که دارای لغزش‌هایی شدند.

سؤال‌های کلیدی

۱. سیمای واقعی صحابه از منظر قرآن و حدیث و تاریخ چگونه است؟
۲. برای اثبات عدالت صحابه اهل سنت چه ادله ارائه می‌کنند و شیعه درباره آن چه نظر دارد.
۳. بر فرض صحت ادله اهل سنت برای اثبات عدالت صحابه، آیا از این ادله، می‌شود،

حجیت اقوال و افعال آنها را نیز اثبات کرد؟

۴. شیعه درباره صحابه چه نظر دارد و دلائل این نظریه چیست؟

فرضیه های تحقیق

۱. همه صحابه عادل و یکسان نیستند
۲. شیعه نسبت به صحابه دشمنی ندارد
۳. تعدادی از آیات واحادیث دلالت بر کمالاتی از صحابه تعدادی بر صدور معصیت از صحابه دارد و هیچ دلیلی بر حجیت آراء و اعمال صحابه وجود ندارد.
۴. بین صحابه اختلاف شدید وجود داشته است تا آنجا که با هم قتال نموده اند.

تاریخچه

سابقه تحقیق را می توان به دو دوره تقسیم کرد، ۱- دوره اول از زمان حیات پیامبر اکرم (ص) تا قرون اخیر بعد از وفات پیامبر اسلام بحث هایی درباره صحابه بود ولی به طور مستقل در این موضوع کتاب وجود نداشته علماء شیعه و اهل سنت در کتاب های خودشان بحث اجمالی درباره صحابه انجام می دادند، ۲- دوره دوم قرون اخیر که متأخرین درباره صحابه کتاب های مستقل نوشتند، از جمله آنهایی که در کشور هندوستان نوشته شده است ۱- «گروه صحابه» ۲- «تجلیات صحابه» که اگرچه نویسنده کتاب تجلیات صحابه از علماء اهل سنت است ولی تا حدودی معتدل نوشته است، ۳- «النظریه علی عدالة الصحابة» است که در زبان اردو و فارسی هم ترجمه شده است ۴- «عدالت صحابه» نویسنده آن حجة الاسلام و المسلمین دکتر زمانی است ۵- «صحابیت اور قرآن» نویسنده محمد جعفر زیدی است.

اهداف و ویژگی های این پژوهش

نگارنده برای انجام این پژوهش تا آنجا که ممکن بوده پژوهش های که در این زمینه انجام گرفته است را مورد بررسی قرار داده است، بی گمان این رساله به لحاظ منطقه نویسنده نوشته شده است و در این کاستی ها و کمبودهای فراوانی وجود دارد ولی سعی

شده است که تکراری نباشد.

بحث حاضر از جهاتی برای نویسنده جالب بود، زیرا به رغم آن که عالمان اهل سنت مدعی عدالت صحابه‌اند آیات و روایات فراوانی برعکس این مدعا وجود دارد. نگارنده در این رساله بیشتر از کتاب‌های معتبر اهل سنت استفاده کرده و به پرسش‌ها و شبهات در این زمینه پاسخ داده است و تا حد امکان سعی کرده تا سوء ظن اهل سنت نسبت به شیعه را برطرف کند.

با توجه به اینکه این پژوهش محدود نمی‌تواند پاسخ‌گوی همه انتظارات بحق و فراگیر (سیمای صحابه در قرآن و حدیث) باشد تنها روزنه‌ای در زمینه شناخت صحابه ارایه شده است. و کوشیده شده است با مد نظر قرار دادن ادله دور از تعصب و تنگ نظری و پرهیز از هرگونه اتهام، نظر واقعی اهل سنت و شیعه در زمینه صحابه بیان شود.

تقسیم بحث

این رساله شامل پنج فصل است:

فصل اول: کلیات: معنای لغوی صحابه و عدالت، مصداق صحابه از نظر فریقین نقل

شده است.

فصل دوم: در آیات مدح و مذمت صحابه مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل سوم: روایات مدح و مذمت صحابه مورد ارزیابی قرار گرفته است.

فصل چهارم: صحابه از منظر تاریخ مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند.

فصل پنجم: صحابه از نظر امام علی و امام سجاد(ع) و نظریه برخی از علماء شیعه

نسبت به صحابه آورده شده است و در آخر نتیجه نهایی آورده شده است.

فصل اول:

کلیات

پیش از آن که به بررسی جایگاه صحابه از نگاه اهل سنت و شیعه بپردازیم لازم است مفاهیم عدالت و صحابه را مورد بررسی قرار دهیم.

مفهوم عدالت:

ابن فارس می‌نویسد عدل (ع - د - ل -) دو اصل و ریشه صحیح دارد ولی معانی آنها در برابر هم مثل دو متضاد قرار دارد

۱. عدل: به معنی برابری

۲. عدل به معنی انحراف و کجی^۱

احمد بن محمد فیومی می‌نویسد: عدل خلاف جور است (عدل عن الطریق) از راه منحرف شد.^۲

فیروز آبادی می‌نویسد: عدالت از ماده عدل است، خلاف جور است.^۳

علی اکبر قرشی می‌نویسد: عدل یعنی برابری. و آنچه از معانی دیگر که گفته‌اند از قبیل: مثل، فدیة، ضد جور، آنها هم از مصادیق معنی اول‌اند.^۴

بر این اساس عادل کسی است که دارای ملکه‌ای باشد که او را بر ملازمت تقوی و مروت وادارد، تقوی عبارت است از اجتناب از اعمال پست مانند شرک و فسق و بدعت.^۵

از این به دست می‌آید که عدالت صفتی قائم به نفس انسان است که دیگران نمی‌توانند خود آن صفت نفسانی را مشاهده کنند، بلکه از انجام دادن واجبات و اجتناب از

^۱ - معجم مقاییس اللغة، ج ۴، ص ۲۴۶.

^۲ - مصباح المنیر، ص ۳۹۶.

^۳ - القاموس المحیط، ج ۴، ص ۲۰.

^۴ - قاموس قرآن، ج ۴، ص ۳۰۱.

^۵ - المستصفی من علم الاصول، ج ۱، ص ۱۵۷؛ نزهته النظر، ص ۵۸. تیسیر علوم الحدیث للمبتدئین، ص ۱۱۵؛ الحدیث الصحیح، ص ۳۸۸.